

Съдия Мирослав Петров: Изисквайте от държавните органи да спазват минималните стандарти за защита на пострадалите

Съюзът на съдиите в България (ССБ) е партньор по [проекта INVICTUS](#), чиято цел е да се подобри оценката на нуждите на пострадалите от престъпления, насочването им към различни форми на подкрепа и предоставянето на информация на тях и техните близки по време на съдебния процес. Организации от България, Белгия, Нидерландия, Франция, Италия, Хърватска и Португалия проучват и огласяват добрите практики, които държавите от Европейския съюз (ЕС) са длъжни да следват по силата на [Директива 2012/29/ЕС от 2012 г.](#) за минималните стандарти относно правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления.

Съдия Мирослав Петров от Софийския районен съд (СРС) е сред известните съдии, които прилагат в практиката си пряко европейските регламенти. В началото на годината той изпрати до Съда на ЕС преюдициално запитване с шест въпроса относно съдебната независимост и принципите на правовата държава по чл. 2 ДЕС, породени от това, че е постановил съдебен акт, в който е отказал да прилага национален закон заради противоречие с правото на ЕС, довело до проверка от страната на прокуратурата.

Разговаряхме със съдия Петров за казусите, в които намира приложение директивата за минималните стандарти за защита на пострадалите.

Прилагате ли в практиката си Директивата на ЕС от 2012 г. за установяване на минимални стандарти относно правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления и откога?

- Срокът за транспониране на директивата беше ноември 2015 г. и от 2016 г. започнах да я прилагам.

Откъде се информирахте, че трябва да я прилагате?

- Вниманието ми беше насочено от едно обучение за щадащи методи и тактики за провеждане на разпит на пострадали деца. Там установих, че тази директива е приета, че предстои транспонирането ѝ, запознах се с нея и установих, че приложното ѝ поле е не само по отношение на пострадалите, които са деца, но и за други жертви на престъпления.

Реално от 2016 г. започнах да я прилагам. Първото дело беше свързано с пострадала, която се е занимавала с проституция, имаше обвинение за груповото ѝ изнасилване. Тогава назначих съдебна психиатрична и психологична експертиза, която да установи специфичните нужди от защита на пострадалата, като изброих примерни защитни мерки: избягване на прекия визуален контакт с подсъдимите, провеждане на разпита в специализирано помещение и др.

Тук водещо е желанието на самото пострадало лице от кои мерки би желало да се възползва. И тогава наистина цялото участие на пострадалата беше в специализирано помещение при осигурена двустранна аудиовръзка. В някои случаи пострадалите се притесняват дори от гласа на обвиняемия. В тези случаи няма двустранна аудиовръзка, а тя се осъществява опосредено чрез психолог или мен – аз присъствам в помещението – зависи от конкретния казус.

Бихте ли пояснили какво е повторна и вторична виктимизация?

- Мерките за избягването ѝ предвиждат жертвата да не се разпитва многократно за едни и същи обстоятелства, което абсолютно не се спазва, особено от досъдебните органи, включително дори когато разпитът е пред съдия, разследващите органи продължават да разпитват за същите обстоятелства пострадалия. Това би довело до повторното му виктимизиране, до постоянно преживяване на тази травма. Другото нещо е срещата очи в очи с евентуалния нападател.

Пострадалите от Вас ли научават за правата си на подкрепа и защита?

- За съжаление, да. Всеки път в разпореждането си за насрочване разяснявам подробно на пострадалите мярката по чл. 67 от НПК – при необходимост да се налага забрана на обвиняемия да доближава пострадалия, да осъществява комуникация с него под каквато и да е форма – телефон, електронна поща и т.н., за мерките за лична физическа охрана от органите на МВР, ако съществува пряка и непосредствена опасност за здравето и живота му в резултат от свидетелстването. И служебно назначавам тази експертиза, която да установи дали лицето има специфични нужди от защита.

За съжаление, вече повече от 10 години след срока за транспониране на тази директива се извършват частични изменения в закона, но не съм попадал на дело, в което досъдебните органи да са изпълнили задълженията си, произтичащи от тази директива. В Закона за подпомагане и

финансова компенсация на пострадалите е предвидено, че пострадалите имат право на индивидуална оценка – тоест да се отчетат техните конкретни нужди, степента на засягане от престъплението, дали е необходимо да се предприемат защитни мерки. Но никъде не е предвидено задължение за досъдебните органи да извършват такава оценка, освен когато се касае за сексуално насилие или пострадалите са деца.

Директивата не се прилага не само в досъдебното производство, но за съжаление и от голяма част от съдиите. В Софийския районен съд ми е известен само един колега, който отскоро прилага тези минимални стандарти.

На какво смятате, че се дължи това?

- Според мен основният проблем е, че държавата не е обезпечила провеждането на задължително обучение, както на органите на досъдебното производство, така и на съдиите. На второ място е проблемът, че не са предвидени никакви санкционни мерки и последици от неспазването на тази директива. Смятам, че ако се предвиди дисциплинарна, имуществена или административно-наказателна отговорност, например, тази повсеместна апатия ще изчезне и тези мерки няма да се приемат като ненужно обременяване на производството. Напротив – ще започнат да спазват стандартите.

“Повсеместна апатия” звучи много зле.

- Повечето колеги смятат, че така си обременяват процеса. Водил съм разговори и със съдии, и с прокурори. Опитвал съм се да насоча вниманието им, че това са мерки, които са задължителни и не разполагаме с дискреционна преценка. Но в повечето случаи те смятат, че след като практиката до момента е била такава, няма необходимост да се променя. Това понякога води до абсурдни резултати – например деца, пострадали от сексуално насилие, биват въвеждани на разпоредително заседание, след това биват разпитвани в съдебната зала очи в очи с обвиняемия.

Това не е ли драстично нарушение?

- Да. Затова апелирам към всички граждани, към адвокатската общност: Изисквайте от държавните органи спазването на тези стандарти, това е екзистенц минимумът. Имате право да искате, имате право, когато необосновано са отхвърлили искането Ви за защитни мерки, да отправите искане за отвод на съответния държавен орган, имате право да сезирате органите, които разполагат с дисциплинарни правомощия. Защото вземането на тези мерки за защита не е част от функционалния имунитет на съдиите. Неприлагането им е действие, което може да бъдат контролирано по дисциплинарен ред, най-малкото защото накърнява престижа на органите на съдебната власт и основната функция на съдиите - защита на правата на гражданите, по този начин е компрометирана.

Има силна съпротива, особено от досъдебните органи. Правят се фрапиращи нарушения на стандартите: Дете, жертва на блудство, е вкарано в залата при пряк зрителен контакт с подсъдимия, като съдията не е разрешил между тях да застане прокурорът. В производство по изменение на мярка за неотклонение съдията е разпитал пострадалата от домашно насилие, страдаща от шизофрения, в присъствието на обвиняемия. Друга пострадала от домашно насилие е била разпитана и плакала много в залата, но съдията не се трогнал. По дело за закана с убийство и лека телесна повреда вследствие на домашно насилие съдията не е вярвал на пострадалата и я питал много пъти защо не е звъннала веднага на 112. При изнасилване трябва да се акцентира върху липсата на съгласие, а вместо това се събират доказателства за лекоморавно поведение и ако няма доказателства за оказана яростна съпротива, се приема, че е доброволно.

Бихте ли разказали казуси, в които сте приложили директивата?

- Винаги, когато установя, че има престъпление, свързано с насилие – домашно, грабеж, сексуално – без значение дали се касае за дете или възрастен, винаги допускам комплексна експертиза, която да установи състоянието на жертвата и дали е необходимо да се вземат мерки, за да се предотврати повторната виктимизация на пострадалия. Тази експертиза обикновено я назначавам преди насрочването на делото и преди разпоредителното заседание вече имам яснота дали пострадалият може да присъства пряко и лично в съдебната зала или пък трябва да бъде настанен в обособено помещение, за да не бъде травмиран от срещата с обвиняемия и да бъде разпитан дистанционно.

Също има възможност разпитът да бъде проведен от лице от същия пол, макар че това изискване понякога е трудно постижимо. Но смятам, че когато наистина жертвата се притеснява, няма пречка разпитът да бъде проведен опосредено в присъствието на психолог, въпросите могат да бъдат задавани чрез него. Аудиовръзката може да бъде едностранна и пострадалият да не чува това, което се случва в съдебната зала. Особено за деца няма нужда те да чуват това, което се случва в залата. Психологът чува въпросите в слушалката и ги задава по подходящ начин.

В директивата има изискване в новите съдебни сгради да има отделно помещение за изчакване, в което да бъдат само пострадалите. Сградата на СРС е нова, но за съжаление няма такава чакалня за пострадалите, за да не се срещат с обвиняемите. Обикновено уведомявам пострадалия да дойде около 30 минути преди съдебното заседание на служебния вход в съда, за да бъде настанен. След разпита секретарят го извежда отново през служебния вход. Това може да се обезпечи и в старите сгради – въпрос на организация и на добра воля е.

Водещото за мен при налагането на защитни мерки е дали има елемент на насилие. Назначавал съм лична физическа охрана като незабавна мярка за защита след заявление от пострадало лице, че е било нападнато от подсъдимите при излизане от сградата на съда. Произнесох се в максимално кратък срок, изпратих по факса разпореждането ми и то беше изпълнено много бързо.

Основното е пострадалите да не се срещат очи в очи с подсъдимите. Когато са деца, трябва да присъства психолог, а аз смятам, че в повечето случаи присъствието на родителя успокоява детето, затова разрешавам да присъстват и родители.

Темата за прилагането на директивата в дневния ред на институциите ли е?

- Нямам информация да е. За 10 години Министерството на правосъдието и Висшият съдебен съвет трябваше поне да осъществят мониторинг и да преценят доколко се прилага тази директива. В началото на юни Съветът на ЕС прие изменения в нея, като нивото на защита беше завишено значително. Затова възнамерявам да сезирам Европейската комисия, ако бездействието в страната ни и negliжирането на правата на жертвите продължи.

През 2023 г. Агенцията за закрила на детето е преброила 70 Сини стаи. Има ли такива стаи в съдилищата?

- Не във всички. В наказателното отделение на Софийския районен съд има 3 такива помещения, и едно в гражданското. Едното е пригодено за разпити на деца, а останалите са за разпити на свидетели с тайна самоличност. Те не се различават съществено, освен по това, че в Синята стая има играчки и пособия за деца, които да ги предразположат.

Дори да има Сини стаи само в окръжните съдилища, това не пречи да се създаде организация разпитите на районните съдилища да се провеждат там, не е нужно да има във всеки съд.

Може би за децата се полагат усилия да бъдат разпитани в Синя стая. Но има случаи, в които непълнолетни пострадали са въвеждани в съдебната зала на разпоредително заседание, след това на разпит, и то пострадали от сексуални престъпления. И не се извършва преценка, че имат нужда от оценка и специална защита.

Проследявате ли как прилагането на директивата от Вас се възприема от горните съдебни инстанции?

- По делата, по които съм вземал защитни мерки, не мисля, че въззивният съд продължава тази защита. Най-малкото защото в Софийския градски съд няма такива помещения за разпити на пострадали. Всички влизат в залата едновременно.

Бихте ли обобщили какъв е пътят, за да стане масово прилагането на минималните стандарти?

- Първото и основно нещо е да се предвиди задължително обучение, както на досъдебните органи, така и на съдиите, и то да е задължително за всички. Да има разяснителна кампания и повече хора да разберат, че това е тяхно право и да могат да го изискват от държавните органи. Адвокатите да отправят такива искания, да настояват за извършването на преценка за назначаване на защитни мерки и ако необосновано се отхвърли такова искане, да поискат отвод или да сезират органите, които разполагат с дисциплинарни правомощия.